

# Zaudējumu atlīdzināšanas prasības par konkurences tiesību pārkāpumiem: pārkāpēja un cietušā perspektīva 3/33/21



Vadošā vecākā juriste, PwC Legal  
Dita Dzērviniece

Līdz ar vairāku skaļu izmeklēšanu pabeigšanu un Konkurences padomes lēmumu pieņemšanu ir aktualizējies jautājums par zaudējumu atlīdzināšanu konkurences tiesību pārkāpumu gadījumā. Kādi apstākļi jāņem vērā cietušajam un pārkāpējam, ja tiesības uz kaitējuma atlīdzību ir ikvienai personai, kurai konkurences tiesību pārkāpuma rezultātā nodarīts kaitējums?

## Latvijā spēkā esošais regulējums

Konkurences likuma 21. panta pirmajā daļā ir ietverts vispārīgs zaudējumu atlīdzināšanas pamatprincips, proti, personai, kas cietusi zaudējumu konkurences tiesību pārkāpuma dēļ, ir tiesības prasīt un saņemt no pārkāpēja zaudējumu atlīdzību, lai nodrošinātu tādu stāvokli, kāds personai būtu bijis, ja konkurences tiesību pārkāpums nebūtu izdarīts.

2014. gada 26. novembrī tika pieņemta [Direktīva 2014/104/ES](#), lai palieinātu patērētāju un tirgus dalībnieku lomu iespējamo konkurences tiesību pārkāpēju disciplinēšanā, atvieglojot iespēju pieprasīt zaudējumu atlīdzību no konkurences tiesību pārkāpējiem gan Latvijā, gan ES. Direktīva tika transponēta grozījumos [Civilprocesa likumā](#) un [Konkurences likumā](#) (stājušies spēkā 2017. gada 1. novembrī).

## Cietušā perspektīva

Zaudējumu atlīdzināšanas prasības kā papildu preventīvs līdzeklis var atturēt uzņēmumus no konkurences tiesību pārkāpuma izdarīšanas, kā arī atjauno tirgū tādu situāciju un cietušā stāvokli, kāds tas būtu bijis, ja pārkāpums nebūtu izdarīts. Zaudējumu esība un apmērs gan joprojām ir jānosaka, un tam, protams, ir nepieciešami pierādījumi.

Lai arī pierādījumu iegūšana cēlonšakarības un konkrēta zaudējumu apmēra noteikšanai nereti ir apgrūtināta, cietušajam pastāv iespēja izprasīt informāciju no pārkāpēja, no konkurences iestādes un no trešajām personām, šādā veidā sākotnēji izpētot, vai zaudējumu atlīdzināšanas prasības celšana ir iespējama un finansiāli izdevīga, kā arī, lai iegūtu pierādījumu kopumu, kas nepieciešams zaudējumu apmēra noteikšanai.

Civilprocesa likumā un Konkurences likumā kopumā iekļautas vairākas normas, kas atvieglo zaudējumu atlīdzināšanas prasību celšanu, piemēram, pamats atbrīvošanai no pierādīšanas, negatīvu faktu konstatēšanas iespēja, kaitējuma apmēra prezumpcija.

Jānorāda, ka arī šajā lietu kategorijā spēkā ir vispārīgie priekšnoteikumi par zaudējumu atlīdzināšanu, proti, uzņēmuma prettiesiska rīcība (konkurences tiesību pārkāpums) un cēlonisks sakars, kā arī zaudējumu esība un apmērs. Būtiski, ka konkurences tiesību pārkāpums, kas konstatēts ar spēkā stājušos Konkurences padomes lēmumu vai ar likumīgā spēkā stājušos tiesas spriedumu, no jauna nav jāpierāda.

Prasību par zaudējumu atlīdzināšanu par konkurences tiesību pārkāpumu cietušais var celt Ekonomisko lietu tiesā.

## Pārkāpēja perspektīva

Konkurences tiesību pārkāpuma gadījumā bieži tiek apskatīti sodu apmēri Konkurences likumā, aizmirstot par zaudējumu atlīdzināšanas prasībām, kas seko konstatētam pārkāpumam. Arī praksē bieži vien tieši zaudējumu atlīdzināšana ir vēl smagāks un finansiāli neizdevīgāks process par paša pārkāpuma izmeklēšanu un piemēroto sodu.

Uz konkurences tiesību pārkāpuma izraisītu zaudējumu atlīdzināšanu attiecas Civillikumā noteiktais vispārējais noilgums – desmit gadi (1895. pants). Tieši ar šādu periodu zaudējumu atlīdzināšanas prasību celšanai jārēķinās gan cietušajam, gan pārkāpējam. Protams, pastāv iespēja zaudējumu atlīdzināšanu veikt arī ārpus tiesas, abām iesaistītajām pusēm vienojoties.

Lai arī konkurences tiesību pārkāpums cietušajam nav no jauna jāpierāda, būtiska loma zaudējumu esības un cēloņsakarības noteikšanā ir konkurences iestādes lēmuma tvērumam (pārkāpuma izpausmes, periods, epizodes u.c.) un kvalitātei (cik rūpīga un detalizēta bijusi izpēte). Diemžēl jāsecina, ka izmeklēšanas gaitā konkurences iestādes nepiešķir pienācīgu nozīmi apstākļiem, kas varētu būt būtiski zaudējumu atlīdzināšanas prasības celšanā. Tas var apgrūtināt procesu un radīt informācijas asimetriju.

## Kaitējuma apmēra noteikšana

Praksē novērots, ka zaudējumu atlīdzināšanas prasībās iesaistītajām pusēm bieži vien grūtības rada tieši zaudējumu apmēra noteikšana, jo ir sarežģīti novērtēt un pamatot zaudējumu summu. Tomēr šā jautājuma risināšanai ir pieejamas vairākas metodes un paņēmieni, piemēram, salīdzināšanas metodes, regresijas analīze, imitācijas modeļi, tirgus izmaiņu konstatēšana.

Attiecībā uz karteļu darbības izraisītu pārmaksas apmēru jānorāda, ka, lai veicinātu zaudējumu atlīdzināšanas institūta popularitāti un atvieglotu cietušajiem iespējas pieprasīt zaudējumus, **Konkurences likuma 21. panta trešajā daļā** iekļauta prezumpcija, ka šāds pārkāpums ir radījis kaitējumu un tā rezultātā cena paaugstināta par 10%, ja vien netiek pierādīts pretējais. Jāņem vērā, ka tiesa zaudējumu apmēru primāri vērtē, balstoties uz pierādījumiem par karteļa radīto ietekmi un, tikai nepastāvot citām norādēm, tiek piemērota 10% cenu paaugstinājuma prezumpcija. Turklat katrai no pusēm ir tiesības un iespējas pierādīt citu zaudējumu apmēru – gan lielāku, gan mazāku.

Pārkāpēji ir solidāri atbildīgi par zaudējumiem, kas radušies kopīgi izdarīta konkurences tiesību pārkāpuma dēļ, izņemot atsevišķus Konkurences likumā ietvertos izņēmumus, piemēram, attiecībā uz maziem un vidējiem uzņēmumiem un pārkāpējiem, kuri iecietības programmas ietvaros ir atbrīvoti no naudas soda. Šis apstāklis ir būtisks, ja tiešais darījuma partneris ir maksātnespējīgs vai likvidēts.

Lai novērstu papildu kaitējumu arī nākotnē un efektīvi plānotu rīcības stratēģiju, pārkāpējiem un cietušajiem būtu savlaicīgi jāveic analīze, identificējot pierādišanas iespējas, potenciālos prasījumus un prasītajus, zaudējumu apmēru un citus riskus, kas saistīti ar zaudējumu atlīdzināšanu par konkurences tiesību pārkāpumiem. Attiecībā uz ES finansētiem projektiem jāņem vērā arī iespējamo finanšu korekciju sekas finansējuma saņēmējam.

Jautājumu gadījumā aicinām sazināties ar **mūsu ekspertiem**.